

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**“ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИНИ
ОШИРИШ, ТУПРОҚ
МУҲОФАЗАСИ, ЕРДАН
САМАРАЛИ ФЙДАЛАНИШ ВА
МЕЛИОРАТИВ ҲОЛАТИНИ
ЯХШИЛАШ”**

ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

2015 йил 26 декабрь

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВА ЗИРИК И
БУХОРО ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ
ТАБИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТИ

“ТУПРОҚ УНУМДОРЛИГИНИ ОШИРИШ,
ТУПРОҚ МУҲОФАЗАСИ, ЕРДАН САМАРАЛИ
ФЙДАЛАНИШ ВА МЕЛИОРАТИВ ҲОЛАТИНИ
ЯХШИЛАШ”
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАН

МАТЕРИАЛЛАРИ

2015 йил 26 декабрь

БУХОРО – 2015

AKVAKULTURA SHAROITIDA KARP'SIMON BALIQLARINING BALIQCHA (MALKI) VA SEGOLETKALARINI YETISHTIRISH USULLARI. NIYOZOV D.S., TOSHEVA N., XODJIYEVA M.

Akvakultura sharoitida tovar baliq ikki vegetatsiya faslida yetishtiriladi. Birinchi yili segoletka, o'rtacha og'irligi 35-60 g. Qishlashdan keyin bular bir yoshar bo'lib, to oktabr oyigacha boqiladi va tovar baliq hisoblanadi. Karp (*Cyprinus carpio L.*), 450-500 g, oq amur (*Ctenopharingodon idella (Val.)*) – 900-1000 g, oq do'ngpeshona (*Hypophthalmichthys molitrix (Val.)*) 700-800 g gacha og'irlikka yetadi.

Akvakultura sharoitida baliqlarni o'stirish uchun mineral o'g'it, organik o'g'it va 25 % proteinli o'mixta yem ishlatiladi. Baliq mahsuludorligi 15-20 s/ga bo'ladi. Hozirgi jadallashtirish davrida har bir gektar suvlikdan akvakultura sharoitida 30-40 s/ga baliq mahsuludorligini olish asosiy masala hisoblanadi. O'tgan asrning 80-yillarida baliq chavoqlari to'g'ridan-to'g'ri o'stiruvchi hovuzlarga qo'yib yuborilar edi. Janubiy-g'arbiy Osiyo mamlakatlarida 1980-yillarda chavoqlar maxsus hovuzlarda to malki 1,5-2,0 gacha (30-35 g) o'stirilib so'ngra o'stiruvchi hovuzlarga yuborilgan. Buning natijasida baliq mahsuludorligi yaxshi bo'lgan: baliqlar tez o'sgan, hayotchanlik darajasi yuqori bo'lgan, ozuqa sarfi kamaygan, hosildorlik esa oshgan.

Segoletkalar yetishtirish texnologiyasi quyidagilardan iborat:

1. Malki (baliqcha) o'stirish hovuzini tayyorlash va chavoq bilan baliqlantirish
2. Hayotchan lichinkalarni yetishtirish to malki (baliqcha) darajasigacha (1,5-2,0 g) yetkazish
3. Malki o'stirish hovuzidan malkilarni ovlash va o'stirish hovuziga o'tqazish.
4. Malkilarni bir yozli segoletkalarni (35-65 g) kuzgacha yetishtirish.

Fiziologik usulda yetishtirilgan chavoqlarni IVI. apparatidan olishdan avval ularni baliqlantirish uchun tayyorlash kerak. Baliqshunos baliqlarni transportirovka qilish uchun tayyorlaydi. Apparati bo'shatishdan oldin (8-10 soat) chavoqlarni sun'iy oziqlantirish kerak. Buning uchun VNPRIX apparati (hajmi 200 l) dagi chavoqlar uchun bir dona qaynatilgan tuxum sarig'i bir litrlik bankada eritiladi va apparatdagi chavoqlarga beriladi. Ba'zi bir mutaxassislar III sort un beradilar. Bu usul maqsadga muvofiq emas.

Bu usulning ahamiyati shundaki chavoqlar transportirovka vaqtida (10-12 soat) va yangi muhitga moslashgunga qadar to'q bo'ladi, chunki sariqlik xaltasi bo'shagan bo'ladi.

Har bir baliq turi chavog'l alohida hovuzga qo'yiladi yoki sadokda, baxseynida monokultura usulida to 1,5-2,0 g bo'lgunga qadar 4-5 hafta boqiladi. Chavoqlar bunday usulda boqilsa malkilar (baliqcha) sog'lom va kam nuhud bo'ladi (15-20%). Chavoqlik lavridan to malki davrigacha faqat zooplankton bilan oziqlanadi (kolovratkalar, naupli, nayda kladosera va kopcpoda).

Malki yoki nayda baliq boqiladigan hovuz (0,3-0,5 ga) kuz va bahorda yuksak suv o'tladan (Lux – Typha, qamush – Phragmites) tozalanaadi. Aprel-may oyida hovuz tubiga 400-700 kg/ga so'ndirilgan ohak sepib chiqiladi, so'ngra chavoq qo'yishdan 5-7 kun oldin uv qo'yiladi – 30-35 sm chuqurlikda, suv qo'yishdan oldin 1-2 tonna/ga toza go'ng sepib tutiladi. O'zadan 5-7 kun o'tgandan keyin 1,5-3,0 mln dona chavoq qo'yiladi.

Malki boqiladigan hovuzning suv kiradigan va suv chiqadigan joylarida ixota kaproni (№ 9 20) , ixota moslamalari bilan ta'minlanadi. O'tqazilgan chavoqlardan malki (baliqcha) umug chiqish ko'rsatgichi 50-60 % bo'lishi kerak.

Taxminan iyun oyining birinchi yarmida malki (baliqcha) lar o'stirish hovuziga chiqiriladi. O'stirish hovuzida nayda baliqchalar polikultura usulida boqiladi. O'stirish suvi maydoni 0,1- 2,0 ga, chuqurligi 1,5-1,9 m. O'stirish hovuzida oltin oyigacha boqiladi. Ko'pchilik xo'jaliklar to'liq bo'lmagan intensiv usulni qo'llaydilar. Baliqlantirish natijasi quyidagicha:

1. Siyrak o'tqazish – 100 ming baliqcha/ga.

2. Oltin o'tqazish – 300 ming/ga.

3. Akvaketon sharoitida malkilarni siyrak o'tqazish ma'qul. O'tqazilgan malkilarning 60 ming ekz/ga oq do'ngpeshona, 30 ming ekz/ga karp va qo'shimcha qilib 5 ming ekz/ga oq amur va 10 ming ekz/ga chipor do'ngpeshona o'tqazish tavsiya etiladi.

Agarda e'tibor bersangiz bu yerda bir turdagi baliq – oq do'ngpeshona ustunlik kasbiyatiga ega, qolgan turlar esa qo'shimcha hisoblanadi. Har bir xo'jalik qaysi baliq turini boqadi va qancha miqdorda boqishini hosh baliqshunos hal qiladi. U baliqchilik xo'jaligidagi usul bazasi o'mixta yem, mineral o'g'it, organik o'g'it zaxirasini hisobga olib baliqlantirishni rejalashtiradi.

Agar xo'jalik oq do'ngpeshona turini tanlansa – unda oziqlantirishning asosini fitoplankton tashkil qiladi. Buning uchun asosan organik o'g'it va mineral o'g'itdan foydalaniladi. Oq do'ngpeshonaning ozuqa ko'effitsiyenti 17-20 ga teng. Agarda oq amur tanlansa unda o'simlik o'yaska, vol'fiya, azolla, o't) asosiy ozuqa hisoblanadi. 1.ekin akvakultura sharoitida oq amurni oltin o'simlik bilan boqish ancha qiyinchilik tug'diradi. Uning ozuqa ko'effitsiyenti yumshoq suvo'lariga nisbatan 35-40 ga teng, dag al suvo'lar (lux, qamush, qo'g'a) ga nisbatan ozuqa ko'effitsiyenti 80-100 ga teng. Shuning uchun ham oq amurni to'liq bo'lmagan intensiv usulda boqish ma'qul. Uning uchun o'mixta yemning ozuqa ko'effitsiyenti esa 4,5-5,0 ga teng. Agarda chipor do'ngpeshona tanlansa uning asosiy ozuqasi – zooplankton hisoblanadi. Ozuqa ko'effitsiyenti 8-10 ni tashkil qiladi. Buning uchun asosan organik o'g'it (gomus) hisoblanadi.

O'zbekiston baliqchilikni rivojlantirish ilmiy tadqiqot instituti xodimlari akvakultura sharoitida baliqchilik hovuzlarini polikulturada baliqlantirish normalarni tavsiya etadilar (ming, ekz/ga).

Bu variantlarning qaysi biri iqtisodiy jihatdan o'zini oqlay olishi baliqshunosning tanlash qobiliyatiga bog'liq.

Ilg'or Osiyo mamlakatlari akvakultura sharoitida 40-50 s/ga baliq mahsuloti olnuqadalar. Asosan organik o'g'itga tayangan holda bu ko'rsatgichga erishnuqadalar.

Akvakultura sharoitida baliq boqish va aholini baliq va baliq mahsuloti bilan ta'minlash bo'yicha Komilov B.K. (2003), Karimov B.K. (2008), Axmedov X.Yu. (2005), Qurbonov B.K. (2013), Niyozov D.S. (2012) ilmiy asoslangan holatda faoliyat ko'rsatib kelnuqadalar.

ГЎЗА БИТЛАРИ ВА УЛАР ТАБИИЙ КУШАНДАЛАРИНИНГ МАВСУМИЙ ДИНАМИК СОНИ АДДИЗОВА Х.Р.

Бухоро давлат университети

Ўзбекистонда пахта йиғим терими олдида гўза бариқларини дефоллантлар сўрамада тўқдириш пахтачиликдаги асосий агротехник жараёнлардан бири ҳисобланади. Буида бариқларнинг тўқиллиши натижаида гўза катор оранарида ҳаво ва иссиқлик азрацияси яхшилади, намлик пасаяди, усимлик туллариининг ури ва настик крусларидаги кўсакларига срузлик тушиниши яхшиланади.

Маллумки, усимлик битлари гўза ва кишлок хўжалик экинларинини жиддий зараркушандалари ҳисобланади. Улар айниқса, гўза кўчаллик даврида кичи катта хавф тулдирати. Натижада зарарланган еш ниқоллар усиндан ва ривожланишдан оркала қолади. Гўза кўчаглари асосан бел бити - *Aphis gossypieglav* Ksch билан зарарланади. Аммо, кўчалларда шониз ёки гўза бити *Aphis gossypieglav* ҳамда гўза катта кичи бити *Artiphosphon gossypii* Merdw ҳам учрайди.

Гўза усимлик битларининг миқдори бил хашаротларига, ҳақиқи алоҳида усискаларимизда ҳам ҳар хил бўлиши мумкин. Яъни гўза усимлик битларинини кестирадиган зарари, уларини усимликлардаги турли каллиликда бўлишига бисметта шониз Гўза усимлик битлари турли даражада бўлишига об-ҳаво шароитларидан